

Digitoiminen – kulttuurin uhka vai pelastus?

Ruotsalaisessa *Svenska Dagbladetissa* on marraskuun lopussa 2004 ollut mielenkiintoinen [artikkelisarja](#) ruotsalaisista digiarkistoista. Toimittaja **Marcus Haraldsonin** näkökulma on raflaava: hän esittää uhkakuvan, jossa tulevaisuutemme voi olla täysin historiaton.

Ruotsalaiset viranomaiset eivät ole tehneet suunnitelmia arkistoaineistonsa pitkäaikaiseen säilytykseen. Tutkimus nimittäin osoitti, että peräti kahdeksan kymmenestä viranomaisesta ja instituutiosta ei piitannut Ruotsin kansallisarkiston antamista ohjeista.

Syynä uhkaavaan katastrofiin on se, että niin yksityisten kuin julkisten instituutioiden käyttämät digitaaliset tallennustavat eivät ole välttämättä luettavissa myöhemmillä järjestelmillä. Digitaalisen aineiston tallennusmenetelmät vanhenevat nopeasti.

Ongelma on sekä tiedon järkiperäisessä tallentamisessa että tallennetun tiedon julkisaattamisesta. Kyse ei ole pelkästä historiaprojektista, vaan julkisuuden osalta myös demokratian toteutumisesta.

Suomessa valtion rahoittamat digitointiprojektit aloitettiin vuonna 1996 *Suomi tietoyhteiskunnaksi* -ohjelman puitteissa. Nimellisesti asia oli niin hyvin pohjustettu, että kaikki hallitusohjelmat sen jälkeen ovat pitäneet asiaa esillä. Käytäntö on kyllä sitten ohdakkeisempi.

Työ alkoi laajana yhteistyönä arkistoinstituutioiden, yliopistojen ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran välillä. Tämän *Muisti*-projektin merkitys on [Agricolan Tietosanomiiin](#) kirjoittaneen **Jyrki Ilvan** mukaan siinä, että projektin puitteissa tehtiin monelaista pioneerityötä kulttuuriaineiston digitoinnissa. Rahoitus lopetettiin kahta

vuotta myöhemmin, digitoitu aineisto ei ollut laaja, mutta itse asia jäi elämään. *Muisti* perustui tekijänoikeuksista vapaaseen aineistoon.

Samasta rahälähteestä rahoitettiin myös *Elektra*, jossa mukana olivat Helsingin ja Oulun yliopiston kirjastojen lisäksi Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Kopiosto. *Elektra* tarjosi tiukan kontrollin alaisena maksullista aineistoa, mikä ei käyttäjiä miellyttänyt. Vasta käyttäjäkunnan radikaali laajentuminen toi tuloja hankkeelle, joka elää lisenssisopimusten tuotoilla.

Arkistojen ja museoiden digiprojektit ovat kärsineet suurista resurssiongelmista. Ministeriötasolla ei ole ymmärretty, kuinka laajoja investointeja laajat digitointiprojektit monipuolisella aineistolla vaativat. Ehkä juuri siksi arkisto- ja museolaitokset ovat edenneet digitoinnissa "kädestä suuhun" -periaatteella. Kaikkein käytetyin aines on digitoitu, eikä suuria kokonaisuuksia ole juurikaan otettu järkiperaisesti digikäsittelyyn.

Joskus näyttää myös siltä, että kyse on myös eri laitosten keskinäisistä kulttuuripoliittisista valinnoista: toisissa instituutioissa asia on jatkuvasti esillä ja resurssiongelmaa ratkotaan, toisissa vallitsee suuri tekemättömyys ja ehkä jopa tietämättömyys siitä, kuinka ongelma pitäisi ratkaista.

Nyt esille tullut ruotsalainen ongelma on toki ollut esillä Suomessakin. Vuonna 2001 perustettiin Kansallisarkistossa laaja, monia osa-alueita sisältävä "sähköisten tietoaineistojen käsittelyn ja pitkäaikaissäilytyksen kehittämishanke". SÄHKE-hankkeen tarkoituksena on varmistaa arkistolaitokseen siirrettävien, viranomaisten asiankäsittelyjärjestelmien tuottamien asiakirjallisten tietoaineistojen pitkäaikainen säilyttäminen sähköisessä muodossa.

Pitkäaikaiseen säilyttämiseen liittyy monia ongelmia. Hanketta ei paljon mainosteta, mutta [Kansallisarkiston](#) sivuilla **Riku Moisio** korostaa, että pysyvään säilytykseen voidaan ottaa vain arkistokelpoista materiaalia ja lisäksi hän toteaa, että "julkisen hallinnon aineistomassojen suuruuden vuoksi on tarkoin pohdittava, miten säilyttäminen voidaan hoitaa tehokkaasti ja taloudellisesti".

Kansainväliset esimerkit osoittavat, että nämä arkistopoliittiset päätökset voivat olla ongelmallisia. Ymmärrettävyyden periaate (että tietokannat ovat luettavissa myöhemminkin), luotettavuuden periaate (että digitalisoitua aineistoa ei muuteta tai väärennetä), ja yhdenmukaisuuden periaate (aineisto saatetaan mahdollisimman yhdenmukaiseen, ymmärrettävyyttä lisäävään muotoon) ovat kestäviä ja kiitettäviä. Julkisuusperiaate sen sijaan ontuu: vaikka aineisto on muunnettavissa Internetissä käytettäväksi, taloudellisista syistä tähän suuntaan ei ole voitu edetä kovinkaan hyvin. Tämä on nimenomaan arkistolaitoksen ongelma - kirjastot ovat tässä selvästi pidemmällä.

Arkistolaitos lupaa "e-hallinnon" olevan kunnossa vuoteen 2015 mennessä. Ruotsalaisen esimerkin valossa pitää kuitenkin kysyä, ovatko viimeiset 30-40 vuotta vaarassa pyyhkiytyä pois muististamme. Millä tasolla ohjeistus on? Onko varmistettu, että ohjeistusta noudatetaan? Ja eikö julkisuusperiaatteen pitäisi olla demokratian nimissä mukana suunnitelmissa alun alkaen keskeisenä periaatteena?

Helsingissä 29.11. 2004

Jari Sedergren

päätoimittaja

ENNEN JANYT
Historian tietosanomat